

**महाराष्ट्र शासन**

ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,  
शासन निर्णय क्रमांक - ददभू-२०१०/ प्र.क्र.६२/पंरा-६  
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२. दि. १६ सप्टेंबर, २०१०

**प्रस्तावना -**

दहन/दफन भूमी - इतर कार्यक्रम ही जिल्हास्तरीय योजना शासनामार्फत राबविण्यात येत होती. सदर योजनेतर्गत ग्रामीण भागातील ज्या गावात दहन/दफन भूमीसाठी ग्रामपंचायतीच्या किंवा शासनाच्या मालकीची जमीन उपलब्ध नसेल अशा गावांच्या बाबतीत खाजगी जमीन संपादित करण्यासाठी केवळ भू-संपादनाचा खर्च भागविण्यासाठी अनुदान मंजूर करण्यात येत होते. परंतु ग्रामीण भागात दहन/दफन भूमीची मागणी व यासाठी लागणाऱ्या इतर अनुषंगीक सोयी सुविधाबाबत ग्रामपंचायतीची मागणी शासनास प्राप्त होत आहे. त्यामुळे सदरची योजना विस्तारीत करून सन २०१०-११ या आर्थिक वर्षापासून 'ग्रामपंचायतीला जन सुविधांसाठी विशेष अनुदान' ही नवीन योजना प्रस्तावित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

**शासन निर्णय -**

उपरोक्त बाबीवर विचारांती 'ग्रामपंचायतीला जनसुविधांसाठी विशेष अनुदान' ही जिल्हा स्तरीय योजना राबविण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे. सदर योजनेसाठी जिल्हा नियोजन समितीच्या मागणीच्या अनुषंगाने नियोजन विभागामार्फत जिल्हा योजनेतर्गत निधी उपलब्ध करण्यात येईल. सदर योजना राबविण्याबाबत खालील प्रमाणे मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत.

**१. योजनेतर्गत घ्यावयाची कामे**

(अ) ग्रामीण भागात दहन/दफन भूमीची व्यवस्था करणे, त्या सुस्थितीत ठेवणे व त्याचे नियमन करणे यासाठी स्मशान भूमीवर हाती घ्यावयाची कामे :-

- १) दहन/दफन भूसंपादन
- २) चबुत-याचे बांधकाम
- ३) शेडचे बांधकाम
- ४) पोहोच रस्ता
- ५) गरजेनुसार कुंपण वा भिंती घालून जागेची सुरक्षितता साधणे

- ६) दहन/दफन भूमीत विद्युतीकरण व आवश्यकतेनुसार विद्युतदाहीनी /सुधारीत शवदाहीनी व्यवस्था
- ७) पाण्याची सोय
- ८) स्मृती उद्यान
- ९) स्मशान घाट / नदीघाट बांधकाम (स्मशान व्यवस्थेसाठी आवश्यक तेवढे)
- १०) जमीन सपाटीकरण व तळफरशी

**(ब) ग्रामपंचायत भवन / कार्यालय याबाबत हाती घ्यावयाची कामे :-**

- १) नवीन ग्रामपंचायत इमारत बांधकाम व इमारती अंतर्गत सुविधा
- २) जुन्या ग्रामपंचायत इमारतीची पुनर्बांधणी / विस्तार
- ३) ग्रामपंचायतीच्या आवारामध्ये वृक्षारोपण, परिसर सुधारणा, परीसराला कुंपन घालणे व इतर अनुषंगीक कामे.

**२. अटी व शर्ती**

**(अ) दहन/दफन भूमीवरील कामांबाबत :-**

- १) ज्या गावामध्ये दहन/दफन भूमीसाठी शासकीय /ग्रामपंचायतीच्या मालकीची जागा उपलब्ध नसेल तरच अशा ठिकाणी खाजगी जमीन संपादीत करण्यासाठी येणारा खर्च या योजनेच्या निधीमधून भागविता येईल.
- २) सदर योजनेतर्गत स्मशानभूमीवर दहनाकरीता आवश्यक चबुतऱ्याचे बांधकाम करण्यात यावे.
- ३) ज्या ठिकाणी लोखंडी शवशाखा व पत्र्याचा वापर होतो अथवा ज्या चबुतऱ्यावर प्रेत दहन केले जाते तेथे शेड घालण्यात यावे.
- ४) दहन/दफन भूमीमध्ये अत्यंत कर्म करण्यासाठी आलेल्यांना बसण्याची तात्पुरती सोय होण्यासाठी अनुरूप शेडची व्यवस्था करावी.
- ५) इंधन खर्च कमी करण्यासाठी ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या आदी विचारात घेऊन विद्युत शवदाहिनीचा/सुधारीत शवदाहिनीचा वापर स्मशानभूमीत करून अद्यावतीकरण करता येईल.
- ६) दहन/दफन भूमीपर्यंत विनासायास येण्यासाठी गावातील जवळच्या रस्त्यापासून पोहचरस्ता बांधकाम करता येईल.
- ७) दहन/दफन भूमीसाठी आवश्यकतेनुसार कुंपण वा भिंती घालून जागेची सुरक्षितता साधता येईल.
- ८) ज्या ग्रामपंचायतीमधील दहन/दफनभूमी मध्ये विद्युत खांब नाही त्याठिकाणी खांब उभारून दहन/दफन भूमीतील विद्युत खांबावर ग्रामपंचायतीमार्फत सीएफएल अथवा टयुबलाईट लावता येतील. याशिवाय गावामध्ये दहन/दफन भूमीकडे जाणाऱ्या रस्त्यावर पथदिव्याची व्यवस्था करता येईल.
- ९) दहन/दफन भूमीत येणाऱ्या लोकांना अंत्य विधीसाठी पाण्याची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी आवश्यक ती कार्यवाही करावी, यासाठी स्मशान भूमीपर्यंत नळ घेवून पाण्याचा हौद बांधण्यात यावा.
- १०) दहन/दफन भूमीवर गरजेनुसार बाग तयार करून, दाट छायेचे वृक्षारोपण करावे.

११) धार्मिक रीती रिवाजानुसार मृतदेहांवर जे संस्कार आवश्यक आहेत त्यासाठी आवश्यक बांधकामे / सुविधा हाती घेता येतील.

**(ब) ग्रामपंचायत भवन / कार्यालय बांधकामाबाबत :-**

१) स्थानिक स्वराज्य संस्थेमध्ये ग्रामपंचायतीचे कामकाज सुयोग्यरित्या व एकत्रितपणे चालविण्यासाठी अद्यावत ग्रामपंचायत भवन असणे आवश्यक आहे. त्यानुषंगाने ज्या गावामध्ये ग्रामपंचायत इमारत नाही अशा ठिकाणी सदर योजनेतर्गत नवीन ग्रामपंचायत इमारत बांधकाम प्राधान्याने हाती घेण्यात यावे.

२) याशिवाय आवश्यकतेनुसार जुन्या पडझड झालेल्या ग्रामपंचायत इमारतीची पुनर्बांधणी अथवा विस्तार करणे, ग्रामपंचायतीच्या सभोवताली कुंपण घालणे, आवारामध्ये वृक्षारोपण करणे, परिसर सुधारणा करणे, इत्यादी अनुषंगीक कामे सदर योजनेतर्गत घेता येतील.

३) केंद्र पुरस्कृत महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेतर्गत राजीव गांधी भारत निर्माण ग्राम सुविधा केंद्र या योजनेमधून हाती घेतलेले ग्रामपंचायत इमारत बांधकाम पूर्ण करण्यास आवश्यक व त्या योजनेच्या निकषात न बसणारा कुशल कामे व साहित्य यावरील उर्वरीत खर्च भागविण्यासाठी सदर योजनेमधून निधी वापरता येईल.

**३. निधीची उपलब्धता**

१) सदर योजना जिल्हास्तरीय योजना असून, जिल्हा नियोजन समिती मार्फत जिल्हा वार्षिक योजनेतर्गत निधीची तरतूद करण्यात येईल.

२) सदर योजनेमध्ये निधी मंजूर करताना गावाची लोकसंख्या विचारात घेण्यात यावी, तसेच एका गावाकरिता (अ) व (ब) या योजनेसाठी प्रत्येकी जास्तीत जास्त रुपये १० लाख मंजूर करता येतील.

३) शासनाने मंजूर केलेला निधी योजनेतर्गत सुविधा पूर्ण करण्यास कमी पडल्यास ग्रामपंचायतींनी स्वनिधीतून त्याची तरतूद करावी. तसेच सदरची कामे संबंधित आर्थिक वर्षात पूर्ण करण्यात यावीत.

**४. कामांना मंजूरी**

१) सदर योजनेतर्गत हाती घ्यावयाच्या कामांचा समावेश गाव नियोजन आराखड्यात असणे आवश्यक आहे.

२) या योजनेतर्गत प्रत्येक कामास प्रशासकीय मान्यता ग्रामसभेच्या सहमतीनंतर ग्रामपंचायत देईल.

३) योजनेतर्गत कामास तांत्रिक मान्यता मात्र शासन निर्णय क्रमांक झेडपीए २००८/प्र.क्र. ४४४/वित्त-९. दिनांक १५ जुलै, २००८ अनुसार सक्षम अधिकाऱ्यामार्फत देण्यात यावी.

४) सदर योजनेतर्गत कामांची निवड जिल्हा नियोजन समितीमार्फत करण्यात येईल.

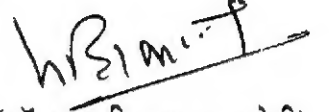
५) योजनेचे आढावा व सनियंत्रण अधिकारी हे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद राहतील.

## ५. देखभाल व दुरुस्ती

सदर योजनेतर्गत निर्माण करण्यात आलेल्या सुविधांची देखभाल व दुरुस्ती करण्याची जबाबदारी संबंधित ग्रामपंचायतीची राहिल.

सदर शासन निर्णय शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्र.२०१००९१६१७५५४४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

  
(डॉ. मल्लीनाथ कलशेट्टी)  
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

### **प्रत**

१. माननीय राज्यपालांचे सचिव
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव
४. मा. मंत्री व मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.विधानसभा व मा.विधानपरिषद सदस्य
६. मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहाय्यक
७. विधानमंडळ ग्रंथालय, विधानभवन, मुंबई (१० प्रती)
८. माहिती व जनसंपर्क संचालनालय (५ प्रती)
९. सर्व मंत्रालयीन विभाग
१०. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)एक, महाराष्ट्र, मुंबई
११. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)दोन, महाराष्ट्र, नागपूर
१२. महालेखापाल (लेखापरीक्षा)एक, महाराष्ट्र, मुंबई
१३. महालेखापाल (लेखापरीक्षा)दोन, महाराष्ट्र, नागपूर
१४. सर्व विभागीय आयुक्त
१५. सर्व जिल्हाधिकारी
१६. सर्व सहसचिव/ उपसचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग
१७. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
१८. सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी
१९. नियोजन विभाग (कार्यासन १४८१)
२०. ग्राम विकास विभागातील सर्व कार्यासने
२१. निवड नस्ती, कार्यासन पं.रा.६, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग